

EL RABAT, UN TOPÒNIM SAFORENC

Gabriel GARCIA FRASQUET

La Safor és una comarca valenciana guardada per un semicercle de muntanyes i oberta al mar. Al centre de la seua planura, en direcció E-O, s'eleva un turó aïllat de 175 metres d'altura, compartit pels termes de l'Alqueria de la Contessa, Rafelcofer i la Font d'En Carròs, que rep el nom del Rabat. En conseqüència les partides d'horta circumdants, tant per la part de la solana com la de l'ombria, passaren a denominar-se de forma homònima. Ara bé, aquest nom, aplicat conjuntament a una extensió bastant àmplia, anà especificant-se per la partició causada pels braçals d'aigua del reg, que s'identifiquen millor si es refereixen a terrenys més reduïts. Així doncs l'Alqueria de la Comtessa i la Font d'En Carròs tenen sengles partides del Rabat, però en aquest darrer terme n'hi ha dues d'adjacents, situades també a la falda del mont, denominades la Quinzena i la Foia. I a Rafelcofer el terreny d'horta fronterer es diu el Racó, per l'espai comprès entre la falda del Rabat i el tossalet quasi contigu de Sant Miquel, dit així per l'advocació de l'ermita que el corona.¹

Per tant el Rabat saforenc no es refereix solament a la partida del terme de l'Alqueria de la Comtessa, tal com afirmen Joan Coromines a l'*Onomasticon Cataloniae* o l'entrada corresponent de la *Gran Enciclopèdia Catalana*,² sinó que correspon especialment a una muntanya i sencundàriament a partides d'horta i a alguns camins que les travessen.

Rabat, etimològicament provinent de l'àrab *ribât*, i ràpita, de l'àrab *râbita*, són topònims de la mateixa família. El darrer correspon a nombrosos noms de lloc actuals i així mateix apareix en una considerable documentació antiga. En canvi Rabat és molt més singular. Els treballs d'Oliver Asín, Torres Balbás i més recentment de Mikel de Epalza, no han pogut diferenciar clarament el significat dels dos mots, si bé l'opinió més general és que es tractava d'unes ermites, oratoris o petites mesquites ubicades als afores dels assentaments urbans, que podien servir per a la vida con-

-
1. La plana llarga i estreta que corona la muntanya del Rabat fou l'emplaçament d'un important assentament ibèric entre el segle V aC i la meitat del segle I aC. I a la muntanyeta de Sant Miquel, aproximadament entre el 30 aC i el 80 dC, hi hagué una vil·la romana. J. A. GISBERT i P. COSTA, "El Rabat. Rafelcofer. Una excursió al cor de la Safor durant l'antiguitat clàssica" (tríptic), Rafelcofer, 1997.
  2. *Onomasticon Cataloniae*, vol. VI, Curial, Barcelona, 1996, p. 341.

templativa dels santons, però també per a la defensa o l'atac.³ És per això que Carme Barceló defineix rabat de forma àmplia com “quarter, caserna i lloc d'oració”.⁴

El topònim pressuposa l'existència d'una d'aquestes construccions, però fins ara no s'ha trobat cap rastre d'edificació que permetera situar-la, com d'altra banda resulta habitual per causa de l'escassa durabilitat de la construcció en tapiera, un encorfrat senzill de terra pastada i calç assecat a l'aire.⁵ Una notícia del setmanari gandià *El Litoral* ens n'ofereix uns possibles indicis. S'hi anunciava que en unes excavacions practicades al terme de Rafelcofer, a la base de l'esmentada muntanyeta de Sant Miquel, s'havien trobat una bona quantitat d'armes pertanyents a l'època de la dominació àrab tals com alfanges i llances, que usaven els genets, a més de frens de cavalleria i d'altres estris i atuells.⁶ Ara bé, és una informació que s'ha de considerar amb molta prudència per les inexactituds que pot contenir i a més perquè el material esmentat no arribà mai a cap museu. De tota manera la suposició que el rabat es trobava en el pla, i que el turó quasi limítrof en prengué el nom és bastant raonable entre altres qüestions perquè es tractava d'un edifici que necessitava aigua pròxima per a les ablucions i la muntanya sols en té escassament en l'anomenada Fonteta de Quaresma, que deu el seu nom al fet que l'arrendatari del lloc havia nascut Divendres Sant, per la qual cosa tenia facultats sanadores.

Actualment el turó també és conegut com la muntanya de la Creu per la que els habitants de Rafelcofer hi plantaren al cim, l'any 1886, com a acció de gràcies per haver sortit indemnes d'una terrible epidèmia de còlera.⁷

La resta de toponímia menor, erms, plans, mollons, coves o bancalons, es forma afegint-hi els noms o els malnoms d'antics propietaris, o bé fent referència a les construccions existents com el molló de la Sénia, el trinquet, el pla de la Creu, etc.

En la part més oriental, hi ha quatre pedres enormes i llises, com tallades d'un colp, que han pres el nom de Taules de la Llei. D'altra banda els mapes topogràfics de l'exèrcit denominen Perico el cim més elevat i Enric Pla Ballester afirma que es tracta d'un nom popular,⁸ però les enquestes orals que hem efectuat semblen desmentir-ho. Si algú mai ho va dir, degué ser per descriure col·loquialment la cresta orogràfica que s'hi forma.

---

3. J. OLIVER ASÍN, *Origen árabe de rebato, arrobda y sus homónimos*, Madrid, 1928. L. TORRES BALBÁS, “Rábitas musulmanas”, *Al-Andalus*, XIII, 2, pp. 475-491; i M. de EPALZA, “La rápita islámica. Historia institucional”, dins *La Rápita islámica. Història institucional i altres estudis*, Sant Carles de la Ràpita, 1993, pp. 62-107. També resulten interessants les aproximacions a la quotidianitat d'aquestes edificacions com la de J. RIBERA, “Monasterio musulmán en Denia”, *El Archivo*, I, 9, 1-VII-1886, pp. 66-68, o M. MARÍN, “La vida en los ribát de Ifríqiya”, dins *La Rábita califal de las dunas de Guardamar (Alicante)*, Alacant, 1989, pp. 199-205.

4. *Toponímia àrabica del País Valencià. Alqueries i castells*, Xàtiva, 1982, p. 200.

5. L'única rúpita excavada a la península és la de Guardamar. Vg. R. AZÚAR RUIZ, coord., *La Rábita califal de las dunas de Guardamar (Alicante)*.

6. “Noticias”, *El Litoral*, n. 106, 7-I-1883, p. 3. S'hi recomanava al propietari que, per mitjà de persones competents, intentés conèixer la procedència del material perquè devia tenir algun mèrit històric.

7. G. GARCIA FRASQUET, *La tradició musical a Rafelcofer*, Rafelcofer, 1999, p. 57.

8. *Gran Enciclopedia de la Región Valenciana*, IX, València, 1973, p. 222.